Syyttäjälaitos **26.10.2022** SY/1885/2022

Julkinen

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Vastaus eduskunnan lakivaliokunnan pyyntöön toimittaa kirjallinen täydentävä asiantuntijalausunto asiassa HE 189/2022 vp

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sukupuolen vahvistamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lakivaliokunta on 19.10.2022 pyytänyt Syyttäjälaitokselta täydentävää asiantuntialausuntoa hallituksen esitykseen HE 189/2022 vp sisältyvästä lakiehdotuksesta nro 11 sekä rikoslain 21 luvun 4 §:n mukaisen lapsensurman soveltamiskäytännöstä. Erityisesti lakivaliokunta on pyytänyt tietoja siitä, kuinka paljon lapsensurman syytettyjä ja syyttämättä jätettyjä ollut viime vuosina ja riittäisivätkö muut rikoslain säännökset huomioimaan tilanteen (esim. rangaistuksen alentamisperuste, alentunut syyntakeisuus)? Lisäksi Syyttäjälaitosta on pyydetty arvioimaan, onko kyseinen säännös huomioon ottaen teon hyvin alhainen rangaistusasteikko enää nyky-yhteiskunnassa perusteltu.

Voimassa olevan rikoslain 21 luvun 4 §:n mukaan lapsensurmasta tuomitaan nainen, joka synnytyksestä johtuvassa uupumuksessa tai ahdistuksessa surmaa lapsensa. Teosta on säädetty rangaistukseksi vankeutta vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi. Hallituksen esityksessä lapsensurman tunnusmerkistöä ehdotetaan muutettavaksi siten, että tunnusmerkistössä olevat viittaukset naiseen muutettaisiin henkilöksi.

Rikoslain 21 luvun 3 §:n mukaisesta surmasta tuomitaan, jos tappo, huomioon ottaen rikoksen poikkeukselliset olosuhteet, rikoksentekijän vaikuttimet tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen vallitessa

tehty. Teosta on säädetty rangaistukseksi vankeutta vähintään neljä ja enintään kymmenen vuotta.

Lapsensurmaan liittyy esitöiden (HE 94/1993 vp s. 95) mukaan aivan erityinen taudin luonteinen tila, jossa kohta synnytyksen jälkeen nainen surmaa lapsensa. Tilaan liittyy myös hormonaalisia muutoksia ja näissä tilanteissa tekijä voitaisiin usein katoa syyntakeettomaksi tai vähentyneesti syyntakeiseksi. Tunnusmerkistössä mainitun uupumuksen tai ahdistuksen täytyy johtua synnytyksestä, mikä asettaa ajallisia rajoituksia sille, milloin rikoslain poikkeuksellinen privilegiointi tulee kysymykseen.

Oikeuskirjallisuudessa (Frände – Matikkala – Tapani – Tolvanen – Viljanen – Wahlberg: Keskeiset rikokset. 2018 s. 251) esitettyjen kannanottojen mukaan lapsensurmaa koskevalla tunnusmerkistöllä on aikaisemmin ollut suurempi kriminaalipoliittinen merkitys. Sosiaalisten olojen muuttuminen, yhteiskunnassa vallitsevien arvojen pluralisoituminen, raskauden keskeyttämistä koskevan lainsäädännön liberalisoituminen ja ehkäisyvälineiden kehittyminen ovat johtaneet siihen, että lapsensurma on nykyisin sangen harvinainen rikos.

Tunnusmerkistön tarpeellisuutta on pohdittu viimeksi 1990-luvulla rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä. Rikoslain 21 luvun muuttamista koskevissa esitöissä päädyttiin kuitenkin säilyttämään tunnusmerkistö lähinnä siksi, että näiden usein hyvin nuorten äitien tulevaisuuden kannalta rikosnimikkeellä ja teon lievemmällä rangaistavuudella on olennainen merkitys. Toisaalta lapsen hengen suojaa korostettiin korottamalla teon vähimmäisrangaistusta vankeuden vähimmäismäärästä neljään kuukauteen.

Syyttäjän rikosasioiden asianhallintajärjestelmästä Sakarista saatujen tietojen perusteella syyttäjällä on vuosina 2010–2022 ollut syyteharkinnassa kolme rikosasiaa, joissa asian päänimikkeenä tai pöytäkirjan tapauksen nimikkeenä on ollut lapsen-

surma. Syyttäjän kolmesta lapsensurmasta nostamasta syytteestä tuomioon on johtanut kaksi tapausta. Teoista tuomitut rangaistukset ovat olleet vuosi ja kuusi kuukautta ja toinen vuosi ja kymmenen kuukautta vankeutta ehdollisena.

Syyteharkinnassa olleiden tapausten lisäksi syyttäjä on vuonna 2018 tehnyt yhden prosessuaalisen esitutkinnan rajoittamispäätöksen kyseisestä rikosnimikkeestä. Kokonaisuudessaan edellä mainituilla perusteella voidaan hyvin todeta, että lapsensurmat ovat Suomessa sangen harvinaisia.

Lapsensurmaa koskevan tunnusmerkistön poistaminen rikoslaista tarkoittaisi käytännössä, että kyseisiin tekoihin tultaisiin soveltamaan surman tunnusmerkistöä ja todennäköisesti rangaistusasteikon alittamisen mahdollistavia rikoslain 6 luvun 8 §:n säännöksiä. Huomioiden kuitenkin se, että lapsensurman asteikon ollessa olennaisesti surman rangaistusasteikkoa lievempi, tarkoittaisi lapsensurman poistaminen rikoslaista rangaistuskäytännön selkeää kiristymistä.

Syyttäjälaitos katsoo, että lapsensurman poistaminen rikoslaista tarkoittaisi rikoslajia koskevan kriminaalipolitiikan selvää koventamista. Tämänkaltaisesta uudistuksesta olisi tarpeellista käydä laajempaa keskustelua ennen mahdollisen lainvalmistelun aloittamista. Lainsäädäntömuutoksia tulisi lisäksi arvioida kattavasti rikosoikeudellisten kriminaalisointiperiaatteiden näkökulmasta.

Edellä selostetuin perustein Syyttäjälaitos ei kannata rikoslain 21 luvun 4 §:n mukaisen lapsensurman poistamista rikoslaista nyt käsittelyssä olevan hallituksen esityksen 189/2022 vp yhteydessä. Vaikka tunnusmerkistön soveltaminen on hyvin vähäistä, on sitä pidettävä edelleen tarpeellisena erityissäännöksenä rikoslain kokonaisuudistuksessa viimeksi harkituilla perusteilla.

Jukka Rappe

Apulaisvaltakunnansyyttäjä

Jukka Oikarainen

Syyttäjäylitarkastaja

Asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti. Allekirjoituksen oikeellisuus voidaan tarkastaa valtakunnansyyttäjän toimiston kirjaamosta

Yhteystiedot

Syyttäjälaitos, valtakunnansyyttäjän toimisto
Lintulahdenkuja 4, 00530 Helsinki
Puhelin 029 56 20800, faksi 029 56 20888
valtakunnansyyttaja.syyttaja@oikeus.fi

Digital PDF Signature / Digitaalinen PDF-allekirjoitus
Jukka Oikarainen
Aluesyyttäjä
Syyttäjälaitos
jukka.oikarainen@oikeus.fi

Digital PDF Signature / Digitaalinen PDF-allekirjoitus
Jukka Rappe
Apulaisvaltakunnansyyttäjä
Syyttäjälaitos
jukka.rappe@oikeus.fi